

Türkiye’de Yoksulluğun ve Yoksulların Televizyon Haberlerinde Temsili

Veli Boztepe

Okan Üniversitesi Meslek Yüksekokulu

<https://orcid.org/0000-0002-3757-3772>

veliboztepe@hotmail.com

Öz

Çalışmada, Türkiye’deki televizyon kanallarında yoksulların ve yoksulluğun nasıl temsil edildiği, ana haber bültenleri çerçevesinde ele alınmıştır. Bu çalışmanın amacı, yoksulluğun televizyon haberlerindeki temsil biçimlerini incelemek, söz konusu temsil biçimlerinin egemen söylemlerle bağlantısını ortaya koymaktır. Bu yolla yoksullara/yoksulluğa dair sorunlu temsil biçimlerinin kime/neye hizmet ettiği saptanabilecektir. Çalışmada, büyük sermaye gruplarına ait olan ve “yeni liberal” ideolojiyi temsil eden *Kanal D*, dini söylemlerin yaygın olarak kullanıldığı “yeni muhafazakâr” ideolojiye sahip *Kanal 7*, “sol” ideolojiye sahip *Hayat TV* ve kamu televizyonu *TRT 1*’in ana haber bültenleri örneklem olarak seçilmiştir. Söz konusu televizyon kanallarının 1 Ocak-31 Mart 2014 tarihleri arasında yayımladıkları ana haber bültenleri incelenmiş; kanalların ideolojik yapılanmasının, yoksulları ve yoksulluğu temsil biçimlerine etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Ana haber bültenleri Teun van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi kullanılarak incelenmiştir. Bulgular farklı yayın çizgilerine rağmen televizyon kanallarının sorunlu-dışlayıcı temsil biçimlerinde genel olarak benzeştiklerini ancak yayın çizgileri doğrultusunda birtakım temsil biçimleri de ürettiklerini ortaya koymaktadır. Haber bültenlerindeki sorunlu temsil biçimlerinin, sorunla ilgili etkin çözüm yöntemlerinin gündeme gelmesini engellediği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, neoliberalizm, söylem, temsil, televizyon haberleri.

•••••

Makale geliş tarihi: 24.7.2019 ■ Makale kabul tarihi: 2.9.2019

<http://ilefdergisi.org>

ilef dergisi ■ © 2019 ■ 6(2) ■ sonbahar/autumn: 329-358

Araştırma Makalesi ■ DOI: 10.24955/ilef.654028

Representations of The Poor and Poverty on Television News in Turkey

Veli Boztepe

Okan University Vocational School

<https://orcid.org/0000-0002-3757-3772>

veliboztepe@hotmail.com

Abstract

This paper focuses on how the poor and poverty are represented in main news bulletins of Turkish TV channels. It aims to examine the forms of representation of poverty in TV news, highlighting their articulations with the dominant discourses and uncovering what functions these representations serve. The sample of the study comprises the main news bulletins in four channels (January 1 to March 31 2014): *Kanal D*, which represents the “neo-liberal” ideology and is owned by a large conglomerate; *Kanal 7*, with a “neo-conservative” ideology largely shaped by religious discourses; *Hayat TV*, with a “leftist” ideology; and the state-owned channel *TRT 1*. This variety of ideological positions allows the researcher to analyze what impact the ideological tendencies have on the representations of the poor and poverty. The analysis is based on the critical discourse analysis developed by Teun van Dijk. The findings of the study indicate that these TV channels have more commonalities in terms of their negative, exclusionary approach to poverty than the differences in their representations stemming from their ideological positioning. It is argued that the negative representations of the poor and poverty hinder an effective policy development regarding the problem.

Keywords: Poverty, neo-liberalism, discourse, representation, television news.

• • • • •

Received: 24.7.2019 ■ Accepted: 2.9.2019

<http://ilefdergisi.org>

ilef dergisi ■ © 2019 ■ 6(2) ■ sonbahar/autumn: 329-358

Research Article ■ DOI: 10.24955/ilef.654028

Ekonomik sistemlerle ve ekonomik sistemlerin toplumsal sonuçlarıyla bağlantılı olan yoksulluk, günümüz toplumlarının en önemli sorunlarından biridir. On bin yıl önce üretimde artı ürün oluşmaya başladığından bu yana bir eşitsizlik ya da görelî yoksulluk sorunu var olmuştur (Tekeli 2003, 37). Ancak bugün sosyal bir sorun olarak tartıştığımız biçimiyle yoksulluk, kapitalizmin ortaya çıkışıyla bağlantılıdır (Buğra 2007, 75). Yoksulluğun hem kavram hem de bir politika sorunsalı olarak kapitalizmle başladığı görüşüne katılan Boratav’a göre yoksulluk, kapitalizmin özüne ilişkin bir sorundur (Boratav 2005). Yoksulluk, “neoliberalizm” olarak adlandırılan kapitalizmin günümüzdeki aşamasında artmaya ve derinleşmeye devam etmektedir (Pogge 2006, 4-5). Araştırmalar, gelir/ paylaşım adaletsizliğinin neoliberal politikalarından kaynaklandığını ortaya koymaktadır (Oxfam 2014, 4; Houtart 2005, 54).

Eşitsizliği/ adaletsizliği durdurmak için yeterli çaba gösterilmemektedir. Lansey’e göre bunun en önemli nedeni neoliberalizmin “eşitsizliğin gerekli olduğu” anlayışıdır (aktaran Bauman 2014, 20). Bu noktada sorulması gereken soru, insanların eşitsizliğe ve yoksulluğa neden katlandığıdır. Daniel Dorling’e göre sosyal eşitsizliğin sürmesi, eşitsizlik söylemlerine inancın sürmesi sayesinde mümkün olabilmektedir (aktaran Bauman 2014, 23). Her ne kadar daha eski yasalarda izleri görüle de çağdaş yoksulluk söyleminin kökenleri,

19. yüzyıl İngiltere'sine dayanmaktadır. 19. yüzyıl, "sınıf-altı" gibi modern Anglo-Amerikan yoksulluk söylemlerini anlamak için çok önemlidir. Birleşik Krallık'ta ortaya çıkan yoksullara ilişkin "cezaya müstahaklık" gibi negatif imgeler, Kuzey Amerika'nın "yeni dünya"sına taşınıp uyarlanmış (Lister 2004, 103-104), kapitalizmin neoliberal aşamasında ise tüm dünyaya yayılmıştır. Söz konusu sorunlu söylem, "yoksullara" ilişkin tutum ve politikaları şekillendirmeyi sürdürmektedir. Dorling'e göre zihinlere, insanların bencil davranarak başkalarına da fayda sağladıkları gibi bir fikir yerleşmiştir. Bununla birlikte eşitsizliği destekleyen ve sürdüren başka doktrinler, söylemler de vardır. Bu söylemlerden biri farklı insanların farklı becerilere sahip olmasının farklı sosyal koşullara maruz kalmalarından değil, doğuştan kaynaklandığını savunur (aktaran Bauman 2014, 23, 25). Bauman'a göre bu söyleme göre yoksullar, fırsatları yakalamak için gerekli olan akıl, istek ve gayretten yoksundur, verilen fırsatları değerlendirmeyi reddederler. Söz konusu isteksizlikleri nedeniyle yoksulların, zenginlerden-yönetenlerden artık fazla bir şey isteme hakları yoktur. Bu tür kurbanı suçlayıcı söylemlere zaman zaman, dini içerikli söylemler de eklenebilmektedir. Bu söylemlerle yapılmak istenen şey sorumluluktan kaçmaktır (Bauman 2014, 106).

Yoksulluk sorununu çözmek için "mikro krediler, nakit transferleri ve sivil toplum kuruluşlarının projeleri" ve "girişimci ruhun harekete geçirilmesi gerektiği" gibi neoliberal küreselleşme döneminin en temel politikaları gündeme getirilmektedir (Yaşar ve Yenimahalleli-Yaşar 2012, 82). Özellikle 2000'li yıllarda yaygınlaşan sosyal politika eğilimi *The Economist* dergisinin 21. yılının hayırseverlik yüzyılı olacağı tespitini haklı kılacak niteliktedir (aktaran Buğra 2011, 81, 82). Bu dönemde hayırseverliği ön plâna çıkarma ve sosyal güvenlik sistemini tüm vatandaşlara yayma eğilimi görülmektedir.

Türkiye'de de çok ciddi bir yoksulluk yaşanmaktadır. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk düzeyi açısından, diğer Avrupa Birliği (AB) üyesi ve aday ülkeler arasında, ilk sırada yer alan Türkiye'de (Europe in Figures 2007) yoksulluğa dair önemli verilere bakıldığında da yoksulluk oranının artmaya devam ettiği görülmektedir. Bu konuyla ilgili çok sayıda veri olmakla birlikte birkaçını burada sıralamak yeterli olacaktır.

AB'de yoksulluğu ölçmek için kullanılan temel göstergeye (ülkenin ortanca-medyan gelirinin¹ yüzde 60'ından daha az bir gelikle yaşayan insanların

•••

1 "Ortanca-medyan" dağılımın orta noktasındaki değer anlamında kullanılan istatistik kavramıdır.

toplam nüfusa oranına) bakıldığında, Türkiye’de yoksulluğun yüzde 26’ya ulaştığı ve bütün AB üye ülkelerinden ve aday ülkelerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından hazırlanan “insani yoksulluk endeksi”ne göre de Türkiye’de yoksulluk oldukça yüksektir (Buğra 2007, 75).

Aralık 1987’den bu yana Türk-İş tarafından her ay düzenli olarak yapılan gıda harcaması verileri, neoliberal politikaların devreye sokulmasıyla birlikte yoksulluk ve açlığın hızla arttığını ortaya koymaktadır (Bağdadioğlu, 2003, 115). Türkiye’de gıda ve gıda dışı harcamalar esas alınarak hesaplanan yoksulluk oranı artmakta (Doğan 2014, 33-34), gelir dağılımında da önemli bir eşitsizlik olduğu görülmektedir. 2006 yılına ait verilere göre Türkiye tüm AB üye ülkeleri arasında, en zengin ile en yoksul arasındaki gelir uçurumunun en yüksek olduğu ülkedir (Candaş 2010, 19-20). Türkiye’de yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliğinin özellikle 1980 sonrasında derinleştiği görülmektedir. Uygulanan politikalarla tarımsal üretimin tasfiyesi sonucu yoksulluk, kırsal kesimden kentlere kaymıştır (Mütevellioğlu ve Işık 2009, 173).

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de yoksulluğun söylemler aracılığıyla tanımlandığını ve geniş kitlelere aktarıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye’de yoksulluk söyleminin temel politik-ekonomik dönüşüm paralelinde değiştiği görülmektedir. Siyasal söylemlere 1980’lere kadar “eşitlikçi”, “sosyal adaletçi” veya “yeniden bölüşümcü” öğeler hâkimdir (Erdoğan 2002a, 61). Neoliberal politikalarla birlikte yoksulluk söyleminin de önemli bir değişim geçirdiği görülmektedir. Türkiye’de neoliberal politikalarla birlikte sosyal devletin çökertilmesi yoksulluğun artmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak neoliberal söylem, yoksulluğun toplumsal bir sorun olarak görülmesini engelleyen bir etki yaratmıştır. Bu dönemde yoksullar, “çalışma yaşamının dışında kalanlar, çalışamayanlar, engelliler, yaşlılar ve kimsesizler” şeklinde nitelendirilmiştir (Kesgin 2011, 66). Dini kültürden beslenen sosyal dayanışma, uluslararası konjonktürle uyumlu biçimler alan kurumsal düzenlemelere de yansımıştır. Ancak dönemin muhafazakâr liberal ortamında sosyal politikanın daha önceki dönemlere göre oldukça önem kazandığı ve hak temelli yaklaşımlarla hayırseverlik vurgusu arasındaki gerilimin giderek belirginleştiği görülmektedir (Buğra 2011, 218).

Necmi Erdoğan’a göre Türkiye’de, neoliberal politikalarla radikal bir şekilde dönüşüm karşısında yoksul-madun kesimlere dair iki söylem gelişmiştir: “Garibanizm” ve “romantizm”. Birincisi, fukaralık edebiyatını kınayan neoliberal söyleme özgü bir neolojizm; ikincisi ise dini ve milliyetçi söylemle-

rin hegemonya arayışının bir parçası olarak ortaya çıkmıştır (Erdoğan 2002a, 22). Ayşe Buğra'nın da vurguladığı gibi neoliberal politikalarla şekillenen 80'li yıllarda yoksullardan korkma, yoksulları tembellikle cahil olmakla kendileri için neyin iyi olduğunu bilmemekle suçlama eğilimi de artmıştır. Acıma da yoksulluk tartışmalarında önemli yeri olan bir kavramdır (Buğra 2007, 76).

Bu çalışmada, Türkiye'deki televizyon kanallarında yoksulluğun nasıl tanımlandığı, yoksulların ve yoksulluğun nasıl temsil edildiği ana haber bültenleri çerçevesinde incelenecektir. Eleştirel medya çalışmaları doğrultusunda yapılan incelemenin temelini, televizyon haberlerinin üretim sürecinde belirleyici olan etmenlerin neler olduğu ve yoksulluk söyleminin ortaya çıkmasında ne tür etkilerin olduğu soruları oluşturmaktadır. Bu yolla Türkiye'de televizyon haberlerinde yoksulluk söyleminin dayandığı ekonomik, siyasal ve kültürel etkenlerin daha bütünlüklü olarak tartışılabileceği düşünülmektedir. Çalışmada ayrıca yoksulluk söyleminin egemenlik ilişkileri içerisinde yerinin tartışılması ve ideolojik boyutunun irdelenmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda yoksullara ve yoksulluğa dair haber söylemlerinin neye, kime hizmet ettiği deşifre edilebilecektir. Çalışmada yoksulluk, sayısal boyutlarından ziyade çok boyutlu (sosyal, kültürel, ekonomik ve politik) bir eşitsizlik durumu, sosyal dışlanmayla ilişkili bir olgu olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde medyada, ikinci bölümünde televizyon haberlerinde yoksulların temsil edilme biçimleri ele alınacak; üçüncü bölümde araştırma metodolojisi aktarıldıktan sonra son bölümde çalışmanın bulguları incelenecektir. Çalışmada eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada; büyük sermaye gruplarından birine ait televizyon kanalı olan *Kanal D*, kendini "muhafazakâr" şeklinde nitelendiren *Kanal 7*, kamu televizyonu *TRT 1* ve kendini "solda konumlandırılan" *Hayat TV*'nin ana haber bültenleri, Türkiye'deki televizyonların haber anlayışını yansıttıkları düşüncesiyle örneklem olarak seçilmiştir. 1 Ocak-31 Mart 2014 tarihleri arasındaki üç aylık sürede söz konusu kanalların ana haber bültenleri incelenmiş ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Ulaşılan sonuçlar ve öneriler çalışmanın sonunda sıralanmıştır.

Yoksulluk ve Medya

Anlam üretimindeki temel kaynaklardan biri medyadır. Medya dünyayı temsil eder ve böylece izleyicilerin dünyayı anlamlı hale getirmesine yardımcı olur (O'Sullivan, Dutton ve Rayner 1998, 71). Medyanın gerçeklik temsilleri dünyaya ilişkin deneyimlerimizi ve yorumlarımızı önemli ölçüde belirler.

Hall’a göre temsil, dil aracılığıyla anlam üretimidir. Fakat bu noktada dil bir ayna görevi görmemektedir. Anlam, dil diye adlandırılan çeşitli temsil dizgeleri içerisinde ve aracılığıyla oluşturulmaktadır. Anlam temsil sayesinde üretilmektedir. Yani anlam, bir üretim sonucu kurulmaktadır (Hall 1997, 28). Kavramın “bir şey sunma, betimleme veya sergileme” anlamına geldiğini belirten Bernadette Casey ve diğer yazarlar kavramı bu anlamda kullanırken temsili (*representation*) dünyanın “yeniden sunumu” (*re-representation*) olarak görmeyi unutmamak gerektiğini belirtirler. Yazarlara göre böylece medya metnindeki inşa süreci de vurgulanmış olacaktır (Casey vd. 2008, 235). Medya çalışmalarında temsil kadar önemli bir kavram olan söylem ise dilin kullanım biçimi, bir dilsel eylemde bulunma biçimidir (Hartley 2002, 73). John Fiske söylemi, “toplumun belli bir kesiminin çıkarlarına hizmet eden, tutarlı bir anlam dizisini üretmek ve dolaşımında tutmak için toplumsal olarak geliştirilen bir dil veya temsil sistemi” şeklinde tanımlar (1987, 14). Dil sistemleri soyut olsa da anlamın asla soyut olamayacağını belirten Hartley, söylemlerin toplumsal, tarihsel ve kurumsal oluşumların ürünü olduğunu ve anlamların söz konusu kurumsal söylemler tarafından üretildiğini vurgular. Hartley’e göre herhangi bir dil sisteminin üretebileceği potansiyel olarak sonsuz anlamlar, belirli bir dönemde ve yerde hâkim olan toplumsal ilişkilerin yapısıyla sınırlanır ve sabitlenir. Ayrıca bu yapı da çeşitli söylemler aracılığıyla temsil edilir (Hartley 1994, 93). Norman Fairclough’a göre “hangi biçimde tanımlanırsa tanımlansın söylem, öncelikle bireysel ve toplumsal göstergeler barındıran bir temsil sistemidir” (aktaran Büyükkantarçoğlu 2012, 164). Thompson ise söylemin ideoloji ile ilişkisine değinir. Ona göre söylem, anlamın dil içerisinde hareket etmesiyle ortaya çıkar. İdeoloji ise bu anlamın belli kişi ve gruplar çıkarına harekete geçiriliş biçimiyle ilgilendir (Thompson’dan aktaran Sancar 1997, 89). Hall da ideolojinin, belli bir söylem içerisinde gerçekliği ürettiğini; böylece tahakküm ilişkilerini söylem içerisinde sistematik olarak kurduğunu belirtir. Hall’e göre egemen sınıfın ideolojisi, toplumun farklı katmanlarına egemen olduğundan hem egemen hem de tahakküm altındaki sınıfın söylemini etkiler. Anlamı dil içerisinde harekete geçiren de söz konusu ideolojidir (Hall, 1994).

Herman ve Chomsky medyada yoksulların da aralarında bulunduğu “ötekilerin” temsiline, medyanın ekonomi politiği ile yakından ilişkili olduğu görüşünü savunurlar (2006, 15). Medyada yoksulların hedef alındığı temsil biçimlerine neoliberal politikalar uygulanmaya konulmadan önceki dönemde de rastlanmaktadır. Ancak neoliberalizmin uygulanmaya başlandığı yıllardan itibaren bu tür haberlerin söyleminde önemli değişiklikler olmuştur.

Royce'a göre neoliberal dönemde "Bir zamanların 'yoksulluğa karşı savaşı' artık 'yoksullara karşı savaş'a ve 'refah devleti uygulamalarına karşı savaşa'" dönüşmüştür (2008, 176).

Yoksulluğun medyada temsil edilme biçimi ve toplumda bu konuya ilişkin takınılan tutumlar arasında bir ilişki vardır (Reutter vd. 2006, 1, 22). Golding ve Middleton yoksulluğun ve sosyal devletin medyada ele alınışının yalnızca toplumdaki tutumları değil aynı zamanda sosyal politika üretimini de etkilediğini saptamıştır (1982, 236). Bu nedenle yoksulların medyadaki temsil biçimleri büyük önem taşır.

Çeşitli ülkelerde medyada yoksulluğun ve yoksulların temsili üzerine araştırmalar, medyanın yoksulluğu toplumsal bir sorun olarak ele almadığını ortaya koymaktadır. Yoksullar genellikle stereotiplerle temsil edilmekte ve yoksulluklarının kendi suçları olduğu savunulmaktadır. Medyada yoksulluk, toplumsal bağlam hakkında yeterince bilgi verilmeden ve nedenleri üzerinde durulmadan ele alınmaktadır (Bauman 1999; Erdoğan 2002a). Yoksulların pasif temsili, yoksulluk yaşayan kişilerin tipik olarak medya temsillerinin öznelere değil nesnelere olma biçimiyle de pekiştirilmektedir (aktaran Lister 2004, 117).

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de medya egemen ideolojinin bir aracı haline gelmiştir. Medya, toplumu yeni dönemin ideolojisini haklı çıkaracak içeriklerle yayın yapmaktadır. Medyanın yanlı tutumu, sermaye sınıfının lehine olan konularla ilgili haberlerdeki söylemde gözlenmektedir (Gürkan-Pazarcı 2005, 159). Bu yanlı tutum, yoksullar söz konusu olduğunda da ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de özellikle ana akım medya olarak adlandırılan sermaye medyasında Batı medyasında olduğu gibi yoksulluk önemli ölçüde gizlenmekte, gözlerden irak tutulmaktadır (Gökalp, Ergül ve Cangöz 2010, 171). Yoksulluğun toplumsal boyutları gözden uzaklaşırken yoksul insanların hayatları bu soruna yabancı olan kesimler için daha çok seyirlik bir malzemeye dönüşmektedir (Ahıska ve Yenal 2006, 332).

Necmi Erdoğan, Türkiye'de yoksullara ve yoksulluğa ilişkin, yoksulların "tehlikeli sınıflar" olarak kurulduğu fobik temsillerin, "fukara edebiyatı" olarak horlanan ekonomist-teknicist temsillerin ve (siyasal söylemlerde) populist temsillerin bulunduğunu belirtir. Erdoğan'a göre üç tür yoksulluk temsili öne çıkmaktadır: Fobik temsiller, garibanizm ve romantizm. En sık rastlanan "fobik" temsillerde yoksullar, tehlikeli sınıflara dönüşür. "Baliciler", "varoşlar", "sokak çocukları", "kapkaççılar" gibi konularda yapılan haberlerde yok-

sullar birer korku nesnesi olarak gösterilir (Erdoğan 2002a, 24). Erdoğan’ın ifadeleriyle medyada temsil edilme konusunda “dezavantajlı” bir konumda bulunan yoksullar, bir taraftan medyada görünmez kılınırken, diğer taraftan seyirlik hale getirilmektedir (2002b, 202). Gökalp, Ergül ve Cangöz ise yaptıkları araştırmada medyanın yoksullarla ilgili dört temsil biçimi kullandığını saptamışlardır. Bu temsil biçimleri fobik (korku ve nefret uyandıran) temsil, patetik (acıma duygusu uyandıran) temsil, sözde-nesnel (nesnellik iddiası taşıyan, betimsel) temsil ve yoksulların simgesel biçimde yok edilmesi temsidir (Gökalp, Ergül ve Cangöz 2010, 158-70). Ahıska ve Yenal, yoksulluğun toplumsal boyutlarının gözden uzak tutulduğunu, gizlendiğini, bağlamsızlaştırıldığını belirtir. Yazarlara göre yoksul insanların hayatları bu soruna yabancı olan kesimler için daha çok seyirlik bir malzemeye dönüştürülmektedir: “Bütün bu temsil biçimlerinin ortak özelliği, yoksulların ötekileştirilmesi, nesneleştirilmesi ve araçsallaştırılmasıdır. Bu temsillerin, yoksullukla ilgili ekonomik, siyasal ve kültürel sorunlarla gerçek anlamda bir hesaplaşmanın önünü tıkadığı kuşkusuzdur” (Ahıska ve Yenal 2006, 334). Medyada rastlanan yaklaşımlardan biri de yoksulları yoksulluklarından sorumlu tutma ve yoksulları suçla ilişkilendirme eğilimidir.

Televizyon Haberlerinde Yoksulluğun Temsili

Televizyon aynı zamanda bir temsil sistemidir ve bu bir anlamlandırma sürecidir. Televizyonun ikonik gösterge sistemi, kültür olarak dışa vurulan ortak anlamlandırmanın bir parçası olarak işlev gören bir temsil sürecinin gücüne sahiptir (Çelenk 2005, 81, 84). Postman’a göre düşünmek televizyonda etkili olmaz. Düşünmek, bir bakıma bir temsil sanatı değildir. Oysa televizyon bir temsil sanatı ister (Postman 1994, 103). Casey ve arkadaşlarına göre de “temsil” kavramı, televizyonun incelenmesinde merkezi önem taşır: “... Bir televizyon programı gerçekçilik iddiası taşıyın taşımasını, her zaman bir temsil süreci içerir” (Casey vd. 2008, 234-35).

Televizyonda esas olan söylemdir (Bourdieu 2000, 14) ve televizyonda söylem büyük oranda görsel imajla yansıtılır; yani televizyon konuşmayı bize sözcüklerle değil, görüntülerle aktarır (Postman 1994, 16). Hall, televizyonun anlamlandırma gücünün büyük kısmının görsel ve belgesel karakterinden kaynaklandığını belirtir. Televizyonun önermeleri ve açıklamaları söylemin bir şekilde “gerçek”e (gözüyle görmenin kanıtına) dayandırılması tarafından alttan alta desteklenir (Hall 1994, 83-84). Ancak neoliberalizmin “televizyonun dünyaya açılan bir pencere olduğu” (Erdoğan ve Alemdar 2001, 169) iddiası, aralarında Fiske’nin de bulunduğu bazı yazarlar tarafından reddedilmekte,

buna “saydamlık yanılışı” adı verilmektedir (1987, 282). Fiske, televizyonun gerçekliğin herhangi bir parçasını temsil etmekten çok onu ürettiğini, inşa ettiğini söyler (1987, 21). Jean Baudrillard ise, hakikatin “televizyonun kendisi” olduğunu ancak bunun geçici bir hakikat olduğunu savunur (2011, 55).

Televizyonun “gerçeklik iddiası” haberler söz konusu olduğunda daha bir belirginleşmektedir. Televizyon haberi anlatısının en önemli stratejilerinden birisi, diğer program türlerinin kurgusal olduğunu kendisinin ise gerçek olduğunu savunarak kendisini diğer program türlerinden üstün görmesidir. Haber metinlerinin anlatısal stratejisinin görüntüsel söylemi, haberin gerçekçi metinler olarak algılanmasını kolaylaştırmaktadır (Dursun 2001, 164-65). Fiske’e göre televizyon haberleri gerçeklikten farklıdır (1987, 35). Dursun’a göre de haber, asla basit ve saf “olgular”dan ibaret değildir ve bir seçme, bir çözümlenme ve özellikle de gerçekliğin bir değerlendirmesidir (2001, 123).

Haberlerle ilgili eleştirel bir yaklaşımın gelişmesinde önemli rol oynayan Schudson, Tuchman, Hall, Hackett, van Dijk ve Fowler, haberin var olan güç/ iktidar yapısını pekiştirme yönünde işlediği konusunda görüş birliği içindedir (İnal 1996, 68). John Hartley’e göre haberler, var olduğu yapı kapsamında kendisiyle aynı anda farklı işlevler üstlenen kurumlar ve söylemlerle de ilişkilidir. Dolayısıyla haber bütün bu ilişkiler açısından yalıtılarak anlaşılabilir (Hartley 1987). “Haber söylemi el altında bulunan söylemlerin bir ürünüdür” diyen van Dijk da haberin söylemini toplumda var olan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görür. Teun van Dijk’a göre haber metinlerinin ve anlatısının özgün bir söylemi vardır; haberin söylemi kaynak kişi ve kuruluşların söyleminden ayrı düşünülemez; ancak üretildiği koşullar yani bağlamı içinde anlaşılabilir (1988a, 8-12).

Herman ve Chomsky’ye göre televizyon haberlerinde nelerin yer alacağı ve nelerin dışarıda bırakılacağını belirleyen bir “çerçeveleme” kullanılır. Söz konusu çerçeveleme “değerli kurbanlar” ve “değersiz kurbanlar”la ilişkin haberler söz konusu olduğunda belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Haberlerde değerli kurbanların hikâyelerine insani bir boyut kazandırılır ve sempati uyandıracak ayrıntılara yer verilir. Değersiz kurbanlar söz konusu olduğunda ise haberler yüzeysel bir şekilde, asgari bir insanileştirmeye verilir ve heyecan ya da kızgınlık uyandırmamaları için belli bir bağlamdan yoksun bırakılırlar (Herman ve Chomsky 2006, 120).

Yoksullar, haberlerde yüzeysel olarak temsil edilen “değersiz kurbanların” önemli bir kesimini oluştururlar. Royce’a göre haberciler, haberleri-

ni teknik konulara dayandırarak yoksulluk gibi önemli politik soruları geri plana atarlar. “Çıkar çatışmalarını” ve “politik hayatın amaç ve değerlerine ilişkin mücadeleleri” göz ardı ederek yoksulluk konusunu depolitize ederler. Ayrıca haber medyası, teknik konulara odaklanarak izleyicilere yurttaş değil, uzmanların sunduğu bilginin pasif tüketicisi muamelesi yapar” (Royce 2008, 171).

Royce ayrıca öykü anlatma tekniğini kullanan haberlerin bireyleri ilgi merkezi haline getirdiğini, bunun da odağın, yoksulların kişisel özellikleri olmasına yol açtığını söyler: Böylece yoksulluk bireysel felaket olarak ele alınır ve yoksullar medyada adil bir biçimde seslerini duyuramazlar. Televizyon haberlerinde, yoksulluk konusu ele alınmaz, ele alındığı ender durumlarda ise içerik, izleyicilerin yoksulluklarından dolayı yoksulları suçlamaya yönelik şekilde oluşturulur (Royce 2008, 167-68). Yoksullar “karakter yetersizi” ve “ahlaksız” (madde bağımlılığı, suç, şiddet vb) olarak tasvir edilir. Az sayıda haber “yoksulluktan” ya da “yoksullardan” bahsetmektedir ve çok az haber yoksulluğu zenginlik ve gelir dağılımı üzerinden aktarmaktadır. Sınıf ayrıcalıklarının, sınıf temelli güç farklılıklarını ve eşitsizlikleri açıkça tartışan haberlere çok az yer ayrılması yoksulları görünmez kılar (Bullock, Wyche ve Williams 2001, 231-33).

Yoksullara yönelik hoşnutsuzluğun şiddet haberleri ile tamamlandığını savunan Bauman ise yoksulların haberlerde sorunlu temsil edilme biçimlerinin nedenlerini üç başlıkta toplar: Yoksullarla ilgili haberlerde kanıtlanmak istenen “açların ve evsizlerin üzücü durumunun kendine özgü tercihleri olduğu”dur. Altta yatan mesaj, yoksulların kendi yazgılarının sorumluluğunu taşıdığıdır. İkinci olarak bu gibi haberler, sefalet ve yoksulluğu yalnızca açlıktan ibaret bir soruna indirgeyecek şekilde okunur ve yazılır. Üçüncü olarak felaket gösterileri, medya tarafından sunulduğu şekliyle günlük ahlaki geri çekilişi başka türlü destekler ve güçlendirir (Bauman 1999, 116-18).

1990’lı yıllarda medya “meşru çoğunlukların nazarında gayri-meşru bir nitelik taşıyan, tehlikeli bulunan, merak edilen kültürel kimlikleri (ötekileri) gösterime sokarak onlara aleniyet kazandırmıştır” (Alankuş-Kural 1995, 91). Yoksullar, aynı yıllarda televizyon haberlerinde de daha fazla gündeme gelmiştir. Ancak diğer televizyon programlarında olduğu gibi yoksulların televizyon haberlerindeki temsilleri de sorunludur. Bu temsil biçimlerinin Batı ülkelerindeki temsillere benzemesi dikkat çekicidir. Mine Gencel-Bek, Türkiye’de televizyon haberciliği üzerine yaptığı çalışmasında, Türkiye’deki özel televizyonlardaki haberlere bakıldığında toplumun iki grup şeklinde tas-

vir edildiğini saptamıştır: Birinci grupta trajedileriyle ve kazalarıyla gariban ve yoksullar; ikinci grupta ise varlıkları, gösterişli yaşam tarzları ve dedikodularıyla zenginler yer alır. Gencel-Bek'e göre bu kutuplaşma, elbette ki gelir dağılımının büyük bir uçurum gösterdiği bir toplumda çok önemlidir (2004, 32). Yoksulların televizyon haberlerinde temsili, diğer kitle iletişim araçlarındaki temsillerle benzerlikler taşımaktadır. Sevda Alankuş, Türkiye'de "yoksulluk" olgusunun tek başına haber değeri taşımadığını, yoksulların ancak "iç çamaşırı ve pijamalarıyla şık semtlerin plajlarını, parklarını doldurduklarında", "kapkaççılık yaptıklarında", "sabıkalı oldukları için dur emrine uymayarak, polis tarafından vurulduklarında" haber olduklarını belirtir (2005, VIII).

Televizyon haberleri, sorunun gerçek nedenlerini ortaya koymak yerine yoksulluk konusunu kişisel nedenlere bağlamaktadır. Gencel-Bek'in yaptığı çalışmada incelediği haberlerin çoğunda "kapkaç" konusu, kendilerini tehdit altında hissedip hissetmedikleri ve ne gibi önlemler aldıkları gibi sorularla "ünlülere" yönelmiştir. Bu haberlerde sınıflar arasında artan eşitsizlik sorgulanmamış; yoksulluk kişisel bir problem olarak görülerek siyasetle ilişkilendirilmemiştir (Gencel-Bek 2004, 29). Yaygın habercilik anlayışı, izleyicilerin duygularını sömürmeye yaslanan bir habercilik anlayışıdır. Yoksullar kendi sorunlarıyla ilgili haberler söz konusu olduğunda ilgi göstermektedir (Ergül, Gökalp ve Cangöz 2012, 83).

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, bir sosyal dışlanma biçimi olan yoksulluğun televizyon haberlerindeki temsil biçimlerini incelemek, söz konusu temsil biçimlerinin toplumda var olan egemen söylemleri ne ölçüde yeniden üretip güçlendirdiğini eleştirel bir yaklaşımla ortaya koymaktır.

Çalışmada van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi kullanılmış, niceliksel bazı verilerden de yararlanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesinin tercih edilmesinin nedeni, medya metinlerinin içinde yer aldığı üretim koşullarına yoğunlaşan yöntemin, yoksulların televizyon haberlerinde temsil edilme biçimlerini çözümlemeye uygun olmasıdır.

Toplumsal yapıdaki güç/iktidar ilişkilerinin söylem içindeki kurgulanma biçimlerine odaklanan (İnal 1996, 96) eleştirel söylem analizinin temel amacı, toplumsal eşitsizliği ortaya koymaktır (van Dijk 2001, 352). van Dijk, eleştirel söylem çözümlemesinin, sosyal düzeni doğallaştırma, meşru kontrol sistemleri ve özellikle de eşitsizlik ilişkilerinin söylemsel stratejileri üzerine

yoğunlaşmak zorunda olduğunu belirtir (aktaran Özer 2009, 52). Eleştirel söylem analizi eşitsizliği ortaya çıkarabilmek için metnin içine yerleştirilmiş çoğu zaman net olmayan ideolojik yapıları açığa çıkarmayı hedeflemektedir (van Dijk 1999, 340).

Haberi söylem olarak ele alan van Dijk (aktaran İnal 1996, 96), haber söyleminin temel yapısını şekillendiren bağlamsal etkenlerin önemine değinir (van Dijk 1988b, 9). Medyanın diğer seçkinler ile ortak bir üretimi gerçekleştirdiğini savunan van Dijk, dünyada olup bitenlerle ilgili bilgi edinimi ve kanaat oluşumunun büyük ölçüde haber söylemine dayandığını vurgular (2000, 36). van Dijk, haberleri incelemenin iktidarların uygulamalarını ve bu uygulamaların yaslandığı ideolojilerin işleyişini anlamak açısından çok önemli olduğunu dile getirir (1999, 337). van Dijk’a göre metindeki bilgiler genellikle açıkça ifade edilmeyip ima yoluyla aktarılmaktadır. Bu nedenle “söylenmeyenlerin” analizi bazen metinde ifade edilenin üzerine çalışmaktan daha sağlıklı olabilir (van Dijk 2007, 169).

Eleştirel söylem analiziyle ilgili altı çizilmesi gereken konulardan biri, van Dijk’ın analiz şeklini bir standarda bağlamadığıdır. van Dijk, metin ya da konuşma türlerinin eleştirel söylem analizini veya ideolojik analizini yapmanın tek bir standart yolu olmadığını belirtir ve ekler:

(a) Söylemin bağlamını inceleyin, (b) hangi grupların, iktidar ilişkilerinin ve çatışmaların meselenin içinde yer aldığını çözümleyin, (c) biz ve onlar hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri araştırın, (d) varsayılanları ve ima edilenleri açıkça ortaya koyun ve (e) kutuplaştırılan grup görüşlerini öne çıkaran (veya geri plana iten) bütün formel yapılar üzerinde durun (van Dijk 1998, 66).

Çalışmada, van Dijk’ın modelinin özellikleri (makro ve mikro yapı, tematik ve şematik çözümleme, haber başlıkları/girişleri, ardalın ve bağlam bilgisi, ana olayın sunumu, sonuçlar, haber kaynakları, olay taraflarının değerlendirilmeleri, cümle yapıları, haber retorisi ve sözcük seçimleri) (1988b, 15-16) temel alınmakla birlikte özellikle yukarıda aktarılan öneriler üzerinde durulmuştur. İncelenen araç televizyon olduğu için televizyona özgü nitelikler de çözümlemeye dâhil edilmiştir. Örneğin van Dijk’in çalışmalarında yer alan “fotoğraf” çözümlemesi yerine “görüntü” çözümlemesi yapılmış; haber spikerlerinin yoksulluk haberlerini sunarken takındıkları tutumlar ve beden dilleri de çözümlemeye dâhil edilmiştir.

Çalışmanın evreni, Türkiye’de yayın yapan televizyonların ana haber bültenleridir. Ancak evrenin geniş olması ve tümünün analiz edilmesinin

güçlüğü göz önüne alınarak seçilen dört televizyon kanalının ana haber bültenleri araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu televizyon kanalları, büyük sermaye gruplarına ait olan ve “yeni liberal” ideolojiyi temsil eden *Kanal D*, dini söylemlerin yaygın olarak kullanıldığı “yeni muhafazakâr” ideolojiye sahip *Kanal 7*, “sol” ideolojiye sahip *Hayat TV* ve konumu gereği tüm vatandaşlara eşit mesafede olması gereken kamu televizyonu *TRT 1*’dir. Söz konusu televizyon kanallarının ideolojik yapılanmasının, yoksulları/ yoksulluğu temsil biçimlerine etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu yapılırken kanalların hükümete “yakın” ya da “muhalif” olmaları da dikkate alınmıştır. Çalışmada üzerinde durulan bir başka konu ise farklı yayın anlayışı/ ideolojik yapılanmalara sahip olan dört televizyon kanalının yoksulluk konusunda ne ölçüde benzeştikleri/ farklılaştıklarıdır. Çalışmada ayrıca alternatif temsil biçimleri ve yoksulluk sorununa duyarlı bir söylem geliştirilmesi için önerilerde bulunulmuştur.

1 Ocak-31 Mart 2014 tarihleri arasında söz konusu kanalların ana haber bültenleri ya internet sitelerindeki arşivlerinden (*Kanal D*, *Kanal 7*) ya da televizyon kanallarından haber kayıtları edinilerek (*TRT 1*, *Hayat TV*) izlenmiştir. Üç aylık sürenin, 2008 ekonomik krizinin etkilerinin sürdüğü bir dönemi kapsaması; 2014 yerel seçim sürecini de içermesi; Türkiye’de iklim koşullarının da etkisiyle yoksulluğun temel sorunlarının (barınma, ısınma, yiyecek bulma vb.) daha da belirginleşmesi, işsizliğin arttığı bir dönem olması, seçilen zaman dilimini önemli kılmaktadır.

Çalışmanın temel varsayımı, yoksulluk olgusunun televizyon haberlerinde yeterince yer almadığı, yoksulların haber söylemlerinden dışlandığı, ötekileştirildiğidir. Bir eşitsizlik durumu olan yoksulluğun haber söylemlerinde normalleştirildiği, bu durumun ise daha etkin çözüm yöntemlerinin gündeme gelmesini engellediği düşünülmektedir. Bu çalışmada televizyon haberlerinin yanlılığının siyasal bir görüşü savunmayı aşan yönleri olduğu ve daha çok yapısal bir yanlılık olarak görülmesi gerektiği düşünülmektedir.

Televizyon Ana Haber Bültenlerindeki Yoksulluk Haberlerinin Çözümlemesi

Çalışmanın yapıldığı dönem içerisinde *Kanal D*’den 15 haber, *TRT 1*’den 13 haber, *Kanal 7*’den 16 haber, *Hayat TV*’den 20 haber olmak üzere toplam 64 yoksulluk haberi makro yapısal ve mikro yapısal olarak incelenmiştir. Yine aynı televizyon kanallarının ana haber bültenlerinde benzer konularda, benzer içerik ve yapıda yayınlanan 37 habere de -tekrara düşmemek amacıyla- kı-

saca değinilmiştir. Bu haberlerin söz konusu kanallara göre dağılımı şöyledir: *Kanal D*’den 7, *TRT 1*’den 1, *Kanal 7*’den 10, *Hayat TV*’den 19 haber. Kanalların ana haber bültenlerinde, günde yayınladıkları ortalama haber sayısı *Kanal D* (18), *TRT 1* (18), *Kanal 7* (19) ve *Hayat TV* (24)’tür. Bu durum, kanalların haber sayısı bakımından yoksullara yeterince yer vermediklerini ortaya koymaktadır. Ancak kanalların yoksullarla ilgili sorunlu temsilleri, sayısal boyutun çok ötesindedir.

Çalışmada incelenen haberin fiziki görünümü açısından van Dijk’in önermelerine uydukları saptanmıştır. Buna göre incelenen televizyon kanalları genelde haberlerinde ana başlık ve alt başlık kullanmışlardır. Ana başlıklarda, enformasyon eksiltimine gidilmiş, genelleme yapılmış ve az sayıda da olsa kurgulamaya başvurulmuştur. Sadece ana başlık okunduğunda habere konu olan olayların içeriğine dair fikir yürütmek güçtür. Ana başlık ve alt başlık birlikte okunduğunda ise haber metninin ana fikrine ulaşmak mümkün hale gelmektedir. Başlıklarla ilgili bir başka söylenebilecek nokta ise iki başlık arasında genelden özele doğru bir gidiş olmasıdır. Başlıklar, makro kurallar aracılığıyla özetleme yapmakta, giriş paragrafına temel oluşturmaktadır. Çalışmada incelenen bazı başlıkların okuyucunun habere konu olaya belli bir yönde bakmasına neden olduğu belirlenmiştir. Yoksulları suçlayan, sorunlarını dramatize eden, görünmez kılan, “yardımseverlik-hayırseverlik” vurgusu yapan sorunlu başlıklara aşağıdaki örnekler verilebilir:

Aylık 4 Bin TL Maaşla Çoban Bulunamıyor-Artık Çoban Denmeyecek (*TRT 1*, 11 Mart 2014), 3 Bin TL Maaş Var, Çoban Yok-Şanlıurfa’lı Besiciler Çoban Bulamaktan Şikâyetçi (*Kanal 7*, 9 Ocak 2014), Kâğıt Toplayan Çocuğun Ölümü-Altı Yaşındaki Çocuk Kâğıt Toplarken Kaza Kurbanı Oldu (*Kanal 7*, 10 Ocak 2014), Gülsüm Yardım Bekliyor-İç Organları Büyüyor, Kemikleri Gelişmiyor (*Kanal 7*, 7 Mart 2014), Elektrikte Sosyal Tarife-Dar Gelirlinin Faturasının Bir Kısımını Devlet Ödeyecek (*Kanal 7*, 2 Ocak 2014), Sokakta Başlayan Ömrü Sokakta Bitti-Bu Acıya Yürek Dayanmaz (*Kanal D*, 10 Ocak 2014).

İncelenen televizyon kanalları ana olayı genellikle haber girişlerinde aktarmışlardır. Çözümlenen haberlerin büyük bir bölümünde ardalın ve bağlam bilgisi ya yetersizdir ya da yoktur. Haberlerde yoksulluğun nedenleri yerine olaylara odaklanılmakta; bu durum ise yoksulluk haberlerinin yüzeysel olarak ele alınmasına neden olmaktadır. Bu yaklaşım kaçınılmaz olarak haberlerin siyasi açıdan yanlı olmasına yol açmaktadır.

Haberlerin başlıklarında inşa edilmeye başlanan sorunlu anlam çerçevesi diğer bölümlerde de sürmektedir. Tematik yapı unsurları, inşa edilen söz ko-

nusu anlam çerçevesinin tekdüze olduğunu ortaya koymaktadır. Bu yapının izleyicinin sorunu yüzeysel olarak görmesine neden olduğu düşünülmektedir. Haberlerdeki sorunlu yapı alıntılar, tanımlamalar gibi “mikro yapı” unsurlarında da görülmektedir. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*’nin haberlerinde kullanılan cümleler genellikle pasif yapıyla verilmiş, cümleler arasında sorunun toplumsal-ekonomik boyutlarını ortaya koyan nedensel ve işlevsel bir ilişki kurulmamıştır. Nedensel ve işlevsel ilişki “olaylar” ile “yoksulluk” arasında değil, “kader, makûs talih, kaza, ihmalkârlık” arasında kurulmuştur. Örneğin “Yangında 4 Kişilik Aile Yok Oldu” (*Kanal D*, 15 Ocak 2014), “Çorum’da Yangın Bir Aileyi Yok Etti-Yangında 4 Kişilik Bir Aile Hayatını Kaybetti” (*TRT 1*, 15 Ocak 2014), “Çorum’da Yangın Faciası-Sobadan Çıkan Kıvılcım, 4 Kişilik Aileyi Yok Etti” (*Kanal 7*, 15 Ocak 2014) başlıklı haberlerde yangının “sobanın yanına kuruması için çamaşır seren” ev sahibinin hatasından kaynaklandığı belirtilmiştir. Olayın yaşandığı bölgede doğalgaz olmasına rağmen ailenin neden soba kullandığı sorusu sorulmamış, evin gecekondü olduğu görmezden gelinerek “küçük ev” gibi sıfatlar kullanılmıştır. *Hayat TV* ise “Yoksulluk Can Aldı-Sobadan Çıkan Ateş Sonucu Tüm Aile Yaşamını Yitirdi” (15 Ocak 2014) başlığı ile verdiği haberde olay ile yoksulluk arasında bağ kurmuştur.

Kanal D, *TRT 1* ve *Kanal 7*’nin haberlerinde ardalın ve bağlam bilgileri de eksiktir. Örneğin “Sambacılar ‘Dünya Kupası’nı İstemiyor” (*Kanal D*, 26 Ocak 2014), “Brezilya Yine Karıştı-Göstericiler Dükkânlara Saldırdı, Polis Müdahale Etti” (*Kanal 7*, 23 Şubat 2014) başlıklı haberlerde olayların ardalın ve bağlam bilgileri verilmemiş, haberde olayların nedeni “Brezilya’da yüzlerce kişi bu yaz ülkelerinde oynanacak olan dünya kupasını protesto etti” ve benzeri cümlelerle geçiştirilmiştir. Oysa *Hayat TV*’nin “Brezilya Sokakta-Dünya Kupasına Değil Kamu Hizmetlerine Bütçe” (26 Ocak 2014) başlıklı haberinde aktarıldığı üzere Brezilya halkı “[...] yetersiz kamu bütçesi ve dünya kupasına aktarılan kamu kaynakları”nı protesto etmiştir. “Sokak Çocukları Dünya Kupası-Evsiz Gençler Brezilya’da Top Koşturacak” (*TRT 1*, 18 Mart 2014) başlıklı haberde ise Pakistanlı sokak çocuklarının “ülkelerindeki akranlarından çok daha ağır şartlarda yaşadıkları” belirtilmiş ancak çocukların sokaklarda yaşamak zorunda kalmalarına yol açan toplumsal-ekonomik nedenlere değinilmemiştir. Haberde geçen “[...] bu ay onlar için külkedisi masalından farksız geçecek” “[...] ülkelerini temsil edecek olmanın heyecanını yaşıyor” gibi cümlelerle yoksulluk sorununu görünmez kılan yaklaşım pekiştirilmiştir. Oysa Türkiye’nin de aralarında bulunduğu birçok ülkede çalışmak ya da sokakta yaşamak zorunda kalan çocuklar önemli bir sosyal-toplumsal sorundur.

Bu haberler, sonuçları bakımından incelendiğinde olaylara daha çok şiddet, dramatik unsurlar açısından haber değeri verildiği, olayların dramatik unsurlarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Söz konusu televizyonlar “ana olayları” yine “hayırseverlik”, “dramatik unsurlar” ve “şiddet” üzerinden sunmuştur. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*’nin haberlerinde yoksulları pasif gösteren cümle yapılarına sıkça rastlanmaktadır. “Çoğu karın tokluğuna çalışıyor, okula gidemiyor, iyi beslenemiyor, iş yerlerinde köle gibi çalıştırılıyorlar” “Çaresiz anne baba Gülsüm’e uzanacak yardım elini bekliyor” örneklerinde olduğu gibi yoksullar “kurban, mağdur ve çaresiz” olarak temsil edilmektedirler. Haberlerde yoksulların durumunu dramatikleştiren “çaresiz”, “dram”, “umutsuz”, “makûs talih”, “acı”, “yürek dayanmaz”, “feryat”, “içler acısı” “gözyaşlarına boğuldu” gibi kelimeler sıkça kullanılmıştır.

Kanal 7 ve *TRT 1*, işsizlikle ilgili haberlerde “arttı” yerine “oldu” kelimesini kullanmaktadır. Bu haberlerde işsizlerin, iş arayanların görüntüleri yerine çalışmakta olan işçilerin görüntülerine yer verilmiştir. Bu durum işsizlerin gözden uzak tutulmasına yol açmaktadır. *Hayat TV*’de ise ağırlıklı olarak iş başvurusu yapanların, iş arayanların görüntüleri ekrana getirilmiştir.

Çalışmada ulaşılan sonuçlar eleştirel çalışmalarda sıkça dile getirilen “medyanın ideolojik hegemonyanın güçlü bir kaynağı olduğu; televizyonun gerçekliğin herhangi bir parçasını temsil etmekten çok onu ürettiği, inşa ettiği” görüşünü desteklemektedir. Yapılan çalışmada ulaşılan en önemli sonuç yoksulluk ve yoksulların televizyon haberlerinde yeterince temsil edilmediği, yoksulluk sorununun politik bir sorun olarak görülmediği, tarihsel süreçten koparıldığıdır. Sorun odaklı yaklaşımlar yerine, olgu/olay odaklı yaklaşımların benimsenmesinin, yoksulluğu/sosyal dışlanmayı haber söylemlerinde “normalleştirdiği”, bu durumun ise daha etkin çözüm yöntemlerinin gündeme gelmesini engellediği düşünülmektedir.

Televizyonlar yoksulluğu “maddi yoksulluk” durumu olarak görmektedir. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7* yoksulluğu “maddi yoksulluk” olarak ele almış; diğer yoksulluk ölçütlerini ve yoksulluğun sosyal dışlanma boyutunu görmezden gelmiştir. *Hayat TV* az sayıdaki haberlerde olsa da yoksulluğu “görelî yoksulluk” boyutuyla işlemiş ancak yoksulluğun sosyal dışlanma boyutuna değinmemiştir. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*’de az sayıda da olsa haberlerde yoksullara ya da muhalif görüşlere yer verilmektedir ancak bir toplumun egemen ideolojisine aykırı görüşlere bu şekilde alan tanınmasına dikkatli yaklaşmak gerekir. Çünkü medya bu yöntemle toplumdaki bütün görüşleri temsil ettiği yanılması yaratarak aslında egemen toplumsal düzenin varlığını sürdürmesine katkıda bulunabilir.

Çalışmada elde edilen önemli bir bulgu, medya sahipliği ile yoksulların haber bültenlerindeki temsil biçimleri arasında bir bağlantının olduğudur. Bu durum özellikle büyük sermaye gruplarından birine ait olan *Kanal D* ile kâr amacı gütmeyen *Hayat TV*'nin haberlerinde çok belirgin bir biçimde ortaya çıkmaktadır. *Kanal D*'nin sermaye sınıfının çıkarları söz konusu olduğunda egemen ideolojinin dışına çıkmayan bir habercilik politikası izlediği saptanmıştır. *Hayat TV* ise genel olarak yoksulların yanında yer almıştır. *Kanal 7* ve kamu televizyonu olan *TRT 1*'in ise yoksulluğu, siyasi iktidarın politikaları ekseninde ele aldıkları görülmüştür. Söz konusu televizyon kanallarının haberlerinde, hükümetin yoksullarla ilgili politikaları desteklenmektedir.

Bu çalışma, yoksulluk / yoksulların televizyonlarda temsiline ilişkin araştırmaların sonuçlarına benzer bir şekilde, televizyon haberlerinde yoksulların *ötekileştirildiğini* ve *marjinalleştirildiğini* ortaya koymaktadır. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*'de yer verilen haberlerin söylemleri büyük ölçüde neoliberalizmin, yoksulluğun sosyal yapıyla ilişkisini göz ardı eden, yoksulluğun bireysel bir sorun olarak algılanmasına zemin hazırlayan (yoksulluk kültürü), yoksulları suçlayan yaklaşımıyla örtüşmektedir.

Televizyonların ana haber bültenlerinde yoksullarla ilgili olarak en fazla yer bulan haberler, yoksulların yaşadığı trafik kazası, cinayet gibi polis-adliye olaylarıyla ilgilidir. Bu tür haberlerde olaylar dramatize edilerek aktarılmaktadır. Konunun incelendiği üç aylık sürede *Kanal D*'de dokuz, *TRT 1*'de dört, *Kanal 7*'de on haberde söz konusu yapı kullanılmıştır. Haberde kullanılan ifadeler televizyonların ideolojik yapısıyla uyumludur. *Hayat TV* ise beş haberde yoksullardan yana bir tutum takınmaya çalışsa da haberlerde dramatik öğelere yer vermekten kaçınmamıştır. Söz konusu haberlerde “ailenin dramı”, “harabeler içinde yaşanan dram”, “aynı kader” gibi ifadeler kullanılmıştır.

Yoksulların ölümlerini konu alan haberlerdeki temsil biçimleri de sorunludur. Yoksulların cenaze törenleri, dramatik unsurlar eklenerek seyirlik bir malzeme haline getirilmektedir. Haberlerde yangın, trafik kazası, zehirlenme gibi nedenlerle ölen yoksulların yerde yatan bedenlerinin görüntülerine (mozaiklenmiş de olsa) yer verilmekte, yoksulların evlerine / işyerlerine girilerek yaşadıkları olayla birçok ayrıntı ve aile albümlerinden fotoğrafları ekrana getirilmektedir. Bu tür haberlerde ayrıca haber sunucuları ve haberi seslendirenler dramatik unsurların şiddetini artıran, dramatik yapıyı güçlendiren bir ses tonu kullanmaktadır. Haber sunucuları, dramatikleştirme sürecine beden dilleriyle de katılmaktadır. Örnek olarak seçilen haberlerin başlıkları şöyledir:

Medine, Baba Dayağından Ölmüş (*Kanal D*, 1 Ocak 2014), Sokakta Başlayan Ömrü Sokakta Bitti-Bu Acıya Yürek Dayanmaz (*Kanal D*, 10 Ocak 2014), Dördüzlerin Dramı-Doğmadan Bir Hafta Önce Babalarını Kaybettiler (*TRT 1*, 5 Ocak 2014), Çorum’da Yangın Bir Aileyi Yok Etti-Yangında 4 Kişilik Bir Aile Hayatını Kaybetti (*TRT 1*, 15 Ocak 2014), Kâğıt Toplayan Çocuğun Ölümü-Altı Yaşındaki Çocuk Kâğıt Toplarken Kaza Kurbanı Oldu (*Kanal 7*, 10 Ocak 2014), Çorum’da Yangın Faciası-Sobadan Çıkan Kıvılcım, 4 Kişilik Aileyi Yok Etti (*Kanal 7*, 15 Ocak 2014), Denizli’de Soba Faciası-Anneanne ve Torunu Sobadan Sızan Gazdan Zehirlendi (*Kanal 7*, 12 Mart 2014), Yoksulluk Can Aldı-Sobadan Çıkan Ateş Sonucu Tüm Aile Yaşamını Yitirdi (*Hayat TV*, 14 Ocak 2014), Halep Değil Fatih-Suriye’den Türkiye’ye Gelen Mülteciler Harabelerde Yaşiyor (*Hayat TV*, 16 Ocak 2014).²

Söz konusu haberlerin söyleminde yoksulluk ve yoksulların sorunları kişiselleştirilmektedir. Böylece, sorunun gerçek nedenleri görünmez kılınmakta; sorunun ardında yatan toplumsal ve ekonomik nedenlerin sorgulaması engellenmektedir. Haberlerde yoksulluk sorunu eşitsizlik sorunu olarak ele alınmadığı için kamu kaynaklarının sosyal kullanımına ve sosyal politika önlemlerine de değinilmemektedir. Yoksulluğun toplumsal boyutları gözden uzaklaşırken yoksul insanların yaşadıkları sefalet daha çok seyirlik hale getirilmektedir. Bu haberlerde yoksulları suçla ilişkilendiren söylemlere de rastlanmaktadır. Yoksulluk sadece *Hayat TV*’de yer alan birkaç haberde “bir eşitsizlik durumu, sistem sorunu” olarak ele alınmıştır. Diğer televizyon kanallarına göre daha fazla yoksulluk haberine yer veren *Hayat TV* bazı haberlerinde yoksulluğu bir etnik kimliği öne çıkararak sunmaktadır. *Hayat TV*’nin yoksulluk sorununu “bir eşitsizlik durumu, sistem sorunu” olarak ele aldığı haberler aşağıdaki gibidir:

Gelir Adaletsizliği-En Zengin 85 Kişinin Mal Varlığı, En Yoksul 3,5 Milyar İnsana Eşit (*Hayat TV*, 20 Ocak 2014), Açlık ve Yoksulluk Sınırı-Net Asgari Ücret 765,6 Lira, Açlık Sınırı 1,099,17 Lira (*Hayat TV*, 26 Ocak 2014), İstikrar Zengine Yaradı-Milyarder Sayısı Arttı, Kayıtlı İşçi Sayısı Azaldı (*Hayat TV*, 28 Şubat 2014), Emekçiler Ekmekle Doyor-Yoksul Semtlerde Günde Ortalama 5 Ekmek Tüketiliyor (*Hayat TV*, 25 Mart 2014).

•••

- 2 Yine Soba-3 Kişilik Aileyi Yok Etti (*Kanal D*, 14 Şubat 2014), Çöken Binadan Dram Çıktı (*Kanal D*, 16 Ocak 2014), Göçmen Faciası: 11 Ölü (*Kanal D*, 18 Mart 2014), Yatağa Mahkûm Hayat-Fil Hastalığı Yüzünden 400 Kiloya Çıktı (*TRT 1*, 27 Şubat 2014), Ölüm Uykuda Yakaladı-Yaşlı Çift Sobadan Sızan Karbon Monoksit Gazından Zehirlendi (*Kanal 7*, 23 Şubat 2014), Yanan Evde Para Telaşı-Yaşlı Kadın Parasını Kurtarmak İçin Polise Yalvardı (*Kanal 7*, 7 Şubat 2014), Gülsüm Yardım Bekliyor-İç Organları Büyüyor, Kemikleri Gelişmiyor (*Kanal 7*, 7 Mart 2014), Göçmen Faciası-Ege’de Tekne Battı 12 Kayıp (*Hayat TV*, 20 Ocak 2014).

Kanal D, TRT 1, Kanal 7'nin yoksullarla ilgili haberlerinde yaygın olarak "yardımseverlik-hayırseverlik" vurgusunun yapıldığı saptanmıştır. Bu söylemin neoliberalizmin "hayırseverlik" söylemiyle uyumlu olduğu düşünülmektedir. 19. yüzyılda sermaye sınıfı bireysel hayırseverliği öne çıkarmış, devletin bu işe karışmaması gerektiğini savunmuştur. Refah devleti döneminde geri plana itilen bu söylem, neoliberal politikalarla yeniden gündeme gelmiştir. Bu söylem günümüzde de yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Çalışmanın yapıldığı üç aylık sürede Kanal D'de bir, TRT 1'de üç, Kanal 7'de beş haberde yardımseverlere-hayırseverlere yoksullara yardım yapmaları için çağrı yapılmış, hayırseverlik övülmüştür. Bu haberlerde "dua", "mükâfat", "gönüllerini feth ettiler", "yardım neferleri" gibi sözcüklere yer verilmiş, olaylara hayırseverliği övmek için haber değeri atfedilmiştir. Böylece yoksul olmayan "biz" kategorisi, yoksullara yardım üzerinden olumlanmıştır. Söz konusu haberlerin hayırseverlik gösterisi/şölenine dönüştürüldüğü saptanmıştır. Hayat TV'de ise hayırseverliği ön plana çıkaran bir habere yer verilmemiştir. Kanal D, TRT 1 ve Kanal 7'nin hayırseverlik ile yardımseverliği ön plana çıkaran haberlerinin başlıkları aşağıdaki gibidir:

Üniversitelilere "Askıda" Yemek-Bir Sosyal Sorumluluk Projesi (*Kanal D*, 2 Şubat 2014), Gönüllü Gençler Yardım Seferberliği-Minik Bedenleri Isıtıp, Gönülleri Feth Etiler (*TRT 1*, 22 Ocak 2014), Üçüz Beklerken Dördüz Geldi (*TRT 1*, 9 Mart 2014), Yanan Evde Para Telaşı-Yaşlı Kadın Parasını Kurtarmak İçin Polise Yalvardı (*Kanal 7*, 7 Şubat 2014), Engellilerin Umre Sevinci-55 Engelli Hacı Bayramda İhram Giyip Dua Etiler (*Kanal 7*, 9 Şubat 2014).³

Söz konusu haberlerde, yoksulluğun politik/ekonomik bir sorun olarak ele alınmadığı, kamu kaynaklarının sosyal kullanımı ve sosyal politika önlemleri gibi konulara değinilmediği görülmektedir. Yoksulluk sorununun çözülmesi için devlete değil hayırseverlere/sivil toplum kuruluşlarına çağrıda bulunmaktadır. Haberlerde ayrıca yoksullara yardım kampanyalarında içerik kadar kampanyayı düzenleyen kurum ya da kişiler ön plana çıkarılmakta, kampanyalar bir tür gösteriye, tanıtım çalışmasına dönüştürülmektedir. Oysa yoksulluk gibi çok boyutlu bir olgunun bu tür yardım kampanyalarıyla çözülemeyeceği açıktır. Daha önce de vurgulandığı üzere bu tutum, *Kanal D, TRT 1 ve Kanal 7'nin neoliberal söylemin paralelinde bir söylem ürettiğini, bunun*

•••

3 İlk Defa Gittiler (*TRT 1*, 13 Mart 2014), Gülsüm Yardım Bekliyor-İç Organları Büyüyor, Kemikleri Gelişmiyor (*Kanal 7*, 7 Mart 2014), Tek İsteddiği Yürümek-Ceyda Gün "Yürüme Baskısı" Hastalığı ile Mücadele Ediyor (*Kanal 7*, 4 Mart 2014), "Bu Kadar Yardım Yeter"-Evlere Yanan Çifte 95 Bin Lira Yardım Gönderildi (*Kanal 7*, 2 Ocak 2014).

da ideolojik bir üretim olduğunu ortaya koymaktadır. *TRT 1* ve *Kanal 7*’nin dini bir söylem olan “hayırseverlik” söylemine hükümetin söylemlerinin de eklemlendiği saptanmıştır.

İncelenen haberlerdeki bulgulardan bir diğeri yoksulluğun yapısal nedenlerinin görünmez kılındığı, sorunun gerçek sorumlularının temize çıkarıldığı ve yoksulluğun nedenlerinin yoksullara yüklendiğidir. Çalışmanın yapıldığı üç aylık sürede *Kanal D*’de bir, *TRT 1*’de bir, *Kanal 7*’de bir haberde yoksulları suçlayan habere rastlanmıştır. *Hayat TV*’de ise bu içerikte bir habere yer verilmemiştir. Yoksulluğun nedenlerini yoksullara yükleyen haberlerin başlıkları şöyledir: “Aylık 4 Bin TL Maaşla Çoban Bulunamıyor-Artık Çoban Denmeyecek” (*TRT 1*, 11 Mart 2014), “3 Bin TL Maaş Var, Çoban Yok-Şanlıurfa’lı Besiciler Çoban Bulamamaktan Şikâyetçi” (*Kanal 7*, 9 Ocak 2014), “İstanbul’u Bilmiyor” (*Kanal D*, 29 Ocak 2014).

Bu haberlerde, mevcut ekonomik yapının mağdurları işsizliğin-yoksulluğun sorumluları haline getirilmektedir. Haberlerde yoksulluk ve sosyal dışlanmanın nedenleri “onların” yani “yoksulların hatalarıyla, tembel olmalarıyla, verilen işi beğenmemeleriyle, kötü alışkanlıklarla” açıklanmakta ya da açıkça ifade edilmeyip ima yoluyla aktarılmaktadır. Sistem yerine, sistemin kurbanlarını suçlama politikası, neoliberalizmin yoksullukla mücadele söylemiyle uyumludur. Kapitalizm kadar eski bir saplantı olan yoksulları suçlayarak çalışmaya zorlama eğilimi, ekonomik çıkarlarla ilgilidir. Bu tür haberlerin bir başka işlevi ise iş sahibi olmanın yoksulluğu ortadan kaldırmaya yetmediği, çok sayıda “çalışan yoksulun” bulunduğu gerçeğini gizlemektir.

Haberlerde görülen bir başka sorunlu temsil biçimi yoksulların suçun ve korkunun kaynağı olarak gösterilmesi, doğrudan ya da dolaylı olarak suç veya suçlularla özdeşleştirmesidir. Çalışmanın yapıldığı üç aylık sürede *Kanal D*’de dört, *TRT 1*’de bir, *Kanal 7*’de bir haberde yoksulları suçla özdeşleştiren temsil biçimleri saptanmıştır. *Hayat TV*’de ise bu içerikte bir habere yer verilmemiştir. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*’de yayınlanan haberlerin söz konusu başlıkları aşağıdaki gibidir:

Medine, Baba Dayağından Ölmüş (*Kanal D*, 1 Ocak 2014), 5 Yaşındaki Çocuk Donuyordu (*Kanal D*, 2 Ocak 2014), Fikirtepe Yine Kördüğüm-Kentsel Dönüşüm Ruhsata Takıldı (*Kanal D*, 4 Ocak 2014), Göçmen Faciası: 11 Ölü (*Kanal D*, 18 Mart 2014), Yasadışı Göç ile Mücadele-Yabancı Basın Mensuplarına Bilgi Verildi (*TRT 1*, 9 Mart 2014), Elektrikte Sosyal Tarife-Dar Gelirlinin Faturasının Bir Kısmını Devlet Ödeyecek (*Kanal 7*, 2 Ocak 2014).

Söz konusu haberlerde kullanılan *yasadışı*, *madde bağımlıları*, *sokak çocukları* gibi sözcükler ve imalarla yoksullar suçla ilişkilendirilmektedir. Haberlerde yoksulları damgalayan, kategorize eden ve ön yargıları yeniden üreten bir söylemin hâkim olduğu görülmektedir. Haberlerde yer alan aktörler, suçta eğilimli olarak temsil edilmekte ve bilinçli olarak suçlanmakta; suça neden olan yapısal ya da özel her türlü unsur haberciliğin ilgi alanının dışında tutulmaktadır. Suçun gerçek aktörleri yerine yoksullardan hesap sorulan bu tür haberlerde, “kriminal” söylemi desteklemek amacıyla polislerin ve polis araçlarının görüntülerinin sık sık ekrana getirildiği, ayrıca polis araçlarının siren seslerine yer verildiği görülmektedir.

Çalışmadaki bir başka saptama ise *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*'nin Türkiye'deki yoksullar söz konusu olduğunda yoksul sözcüğünü kullanmaktan kaçındıklarıdır. Yoksul/fakir sözcüğü yerine “dar gelirli”, “maddi durumları iyi olmayan”, “maddi imkânsızlık”, “paraları yoktu” gibi ifadeler ya da imalar kullanılmıştır. *Hayat TV* ise haberlerinde yoksul kelimesini kullanmıştır. *Kanal D*, *TRT 1* ve *Kanal 7*'de yer alan birçok haberde ise yoksul yerine başka bir sözcüğün kullanımına dahi gerek görülmemiş, yoksulluk olgusu görmezden gelinmiştir. Görüntülerde insanların yaşadıkları mekânlar, giysileri, kendilerini ifade etme biçimleri, yoksulluklarını tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık bir biçimde ortaya koyduğu halde yoksul/fakir sözcüğünün kullanılmaması yoksulların simgesel olarak yok edildiklerini göstermektedir. Başka bir deyişle haberin söyleminde söylenenlerden çok söylenmeyenlerle ideolojik üretim yapılmaktadır. Bu durum aynı zamanda, yoksulları yok sayan neoliberal söylem ekseninde haber yapıldığını ortaya koymaktadır. Çalışmanın yapıldığı üç aylık sürede *Kanal D*'de bir, *TRT 1*'de iki, *Kanal 7*'de iki kez “yoksul” yerine başka bir sözcük ya da yoksulluğu ima eden bir cümle yapısı kullanılmıştır:

Sokakta Başlayan Ömrü Sokakta Bitti-Bu Acıya Yürek Dayanmaz (*Kanal D*, 10 Ocak 2014), Üçüz Beklerken Dördüz Geldi (*TRT 1*, 9 Mart 2014), İlk Defa Gittiler (*TRT 1*, 13 Mart 2014), Elektrikte Sosyal Tarife-Dar Gelirlinin Faturasının Bir Kısmını Devlet Ödeyecek (*Kanal 7*, 2 Ocak 2014), Engellilerin Umre Sevinci-55 Engelli Hacı Bayramda İhram Giyip Dua Ettiler (*Kanal 7*, 9 Şubat 2014).

Türkiye'deki yoksullarla ilgili haberlerde yoksul kelimesini kullanmayan *TRT 1* ve *Kanal 7*, diğer ülkelerdeki yoksullar söz konusu olduğunda bu kelimeyi kullanmakla birlikte yoksulluğu bir eşitsizlik durumu olarak da ele almıştır. Bu tutum, gelişmiş batılı ülkelerin televizyonlarındaki yaygın anlayışa benzer biçimde, söz konusu televizyon kanallarının yoksulluğu Afrika, Güney Amerika ve Asya gibi uzak ülkelerin sorunu olarak gördüklerini ortaya

koymaktadır. Çalışmanın yapıldığı üç aylık sürede *TRT 1*’de iki, *Kanal 7*’de üç haberde söz konusu kullanıma rastlanmıştır:

Kosovalı Kayıp Yakınları-Her Yeni Yılı Hüzünle Karşıyorlar, Güney Sudanlı Çocukların Dramı, Bangladeşli Çocuk İşçiler-Bu Büyük İnsanlık Ayıbı Yıllardır Çözüm Bekliyor, Suriye’deki İç Savaş-Suriyeliler Yeni Yıla Çaresizlik İçinde Girdi (*TRT 1*, 1 Ocak 2014), Sokak Çocukları Dünya Kupası-Evsiz Gençler Brezilya’da Top Koşturacak (*TRT 1*, 18 Mart 2014), Sefahat ve Sefalet Yan Yana-Hindistan’da Hayatı İnanışlar Belirliyor (*Kanal 7*, 28 Ocak 2014), 2 Buçuk Dolarlık Eylem-Hükümetin Para Talebi Öğrenci ve Öğretmenleri Kızdırdı (*Kanal 7*, 29 Ocak 2014), İş Başvurusunda İzdiham-Nijerya’daki İzdihamda 7 Kişi Ezilerek Can Verdi (*Kanal 7*, 20 Mart 2014).

Televizyon haberlerinde, yoksulluğun en önemli nedenlerinden biri olan işsizliğin sunulma biçimi de dikkat çekicidir. Çalışmanın yapıldığı üç aylık sürede *TRT 1*’de bir, *Kanal 7*’de bir, *Hayat TV*’de ise üç haberde işsizlik ele alınmıştır. *Kanal D*’de işsizliğe değinen hiçbir habere rastlanmamıştır. *TRT 1*, *Kanal 7* ve *Hayat TV*’de yer alan haberlerin başlıkları şöyledir:

İşsizlik Rakamları-Kasım Döneminde İşsizlik % 9,9 Oldu (*TRT 1*, 17 Şubat 2014), İşsizlik 9.9 Oldu-Bütçe Ocak Ayında 1,9 Milyar Lira Fazla Verdi (*Kanal 7*, 16 Şubat 2014), İşsizlik Artıyor-TÜİK’e Göre İşsizlik Yüzde 9.9’a Yükseldi (*Hayat TV*, 18 Şubat 2014), İşsizlik Rakamları-İşsizler Ordusuna 202 Bin Kişi Daha Katıldı (*Hayat TV*, 15 Ocak 2014), İşsizlik Çift Hanede-İşsiz Sayısı 2 Milyon 809 Bin Kişiye Yükseldi (*Hayat TV*, 17 Mart 2014).

Bu haberlerde işsizlik çok sayıda kişinin yaşadığı bir deneyim olarak değil, bir ekonomik politika konusu olarak sunulmaktadır. Sözde-nesnel bir yapıyla sunulan haber metinlerinde, işsizlik rakamlara ve yüzdelerle indirgenmektedir. Bu durum, işsizlik ile beraberinde getirdiği yoksulluğun birbirinden ayrılmasına, koparılmasına yol açmaktadır. Söz konusu “ekonomist-teknisist” yaklaşım, işsizliğin ve yoksulluğun neden olduğu sorunları görünmez kıldığı için işsizliği ve yoksulluğu doğallaştırmaktadır. *Kanal 7* ve *TRT 1*’de yer alan haberlerde işsizlik için “arttı” yerine “oldu” sözcüklerinin kullanılması dikkat çekicidir. Bir başka dikkat çekici nokta ise *Kanal 7* ve *TRT 1*’in bu konudaki haberlerde, iş başvurusunda bulunan işsizlerin görüntülerine değil de atölyelerde ve benzeri yerlerde çalışan işçilerin görüntülerine yer vermeleridir. Bu tutumun işsizleri gözden uzak tuttuğu, görünmez kıldığı düşünülmektedir. *Hayat TV*’de ise ağırlıklı olarak işsizlerin, iş başvurusu yapanların, görüntüleri ekrana getirilmiştir. *Kanal D* ve *Kanal 7*’nin “Medine, Baba Dayağından Ölmüş” (*Kanal D*, 1 Ocak 2014), “Sokakta Başlayan Ömrü

Sokakta Bitti-Bu Acıya Yürek Dayanmaz” (*Kanal D*, 10 Ocak 2014), “Kâğıt Toplayan Çocuğun Ölümü-Altı Yaşındaki Çocuk Kâğıt Toplarken Kaza Kurbanı Oldu” (*Kanal 7*, 10 Ocak 2014) başlıklı haberlerinde kâğıt toplayıcılığının bir meslek gibi sunulması da işsizliğin görünmez kılınması durumudur. Bir neden-sonuç ilişkisi oluşturan kâğıt toplayıcısı, işsiz ve yoksul olmak durumları birbirlerinden koparılmıştır.

Yoksulların temsilinde “durmadan akan görüntüler ve sesler bütünü” olan televizyonun teknik özelliklerinden yararlanıldığı saptanmıştır. İncelenen haberlerin tamamına yakınında metinle görsel öğeler arasında paralellikler oluşmuş, metin ve görüntüler birbirini tamamlamıştır. Özellikle içeriğin dramatik yapıda sunulduğu haberlerde görüntüler ön plana çıkmış; çekim ölçekleri, kamera açıları gibi teknik özellikler kullanılarak haberlerin içerikleri pekiştirilmiştir. Dram unsurlarının ön planda olduğu haberlerde, dramatik yapıyı güçlendirmek amacıyla yoksullar yakın çekim ya da ayrıntı çekim ölçekleriyle aktarılmıştır. Bu tür haberlerde özellikle kadınların, engellilerin ve çocukların ön planda olması dikkat çekicidir. “Sokakta Başlayan Ömrü Sokakta Bitti-Bu Acıya Yürek Dayanmaz” (*Kanal D*, 10 Ocak 2014) başlıklı haberde, 6 yaşındaki bir çocuğun kâğıt toplarken geçirdiği trafik kazası sonucu ölmesi ele alınmaktadır. Haberde, fenalık geçiren aile üyelerinin görüntüleri, duygusal durumları yansıtmak için kullanılan yakın çekimle (baş, omuz) aktarılmıştır. Aynı olayı ele alan “Kâğıt Toplayan Çocuğun Ölümü-Altı Yaşındaki Çocuk Kâğıt Toplarken Kaza Kurbanı Oldu” (*Kanal 7*, 10 Ocak 2014) başlıklı haberde de benzer bir görüntü kullanımı söz konusudur. Ölen çocuğun yerde yatan cesedi mozaiklenerek ekrana getirilmiştir. Aile üyelerinin ağladıkları, dövündükleri görüntüler defalarca ekrana getirilmiştir. İki haberde de çocuğun yoksulluk nedeniyle kâğıt topladığı gibi bir ardağan bilgisine yer verilmemiştir. “Yangında 4 Kişilik Aile Yok Oldu” (*Kanal D*, 15 Ocak 2014) başlıklı haberde yangında ölen kişilerin cenazeleri, fotoğrafları ve evin içi yakın çekim görüntülerle dakikalarca ekrana taşınmıştır. Benzer çekimler “Dördüzlerin Dramı-Doğmadan Bir Hafta Önce Babalarını Kaybettiler” (*TRT 1*, 5 Ocak 2014) başlıklı haberde de söz konusudur. Haber süresince bebeklerin ve annenin yakın çekim görüntüleri ekrana getirilmiştir. “Çöken Binadan Dram Çıktı” (*Kanal D*, 16 Ocak 2014) ve “Sığınmacıların Yaşam Mücadelesi-Savaştan Kaçan Suriyelilerin Durumu İçler Acısı” (*Kanal 7*, 16 Ocak 2014) başlıklı haberlerde çadırda kalan mültecilerin dramlarını vurgulamak amacıyla omuz-baş plan görüntüler ve çamurların içinde oynayan çocukların yakın çekim görüntüleri kullanılmıştır. Bu haberlerde dramın boyutlarını vurgulamak amacıyla mültecilerin ve görgü tanıklarının ifadelerine de başvurulmuştur.

Haberlerin retorik gücünün arttırılmasında, haber sunucusunun da önemli bir rolü olduğu saptanmıştır. Haber sunucuları, beden dilleri ve ses tonlarıyla haberin söylemini desteklemişler, zaman zaman haberlere yorum katmışlardır.

Haberlerde hangi konuların göz ardı edildiği ya da sorunlu temsil biçimleriyle aktarıldıkları kadar hangi konuların haber yapıldığı ve ön plana çıkarıldıkları da önemlidir. Çalışmada *Kanal 7*, *Kanal D* ve *TRT 1*’de politikacılar, büyük kurumlar ve şirketler gibi toplumda egemen konumlarda yer alanlardan gelen bilgilerin, diğer konulardan daha fazla önemsendiği görülmüştür. Yoksulların sorunlarına yeterince yer ayırmayan söz konusu televizyon kanalları otomobil, mücevher, yat fuarları ve indirim çadırları gibi tüketimi teşvik eden haberlere geniş yer vermişlerdir.

Sonuç ve Öneriler

Yoksulların ve yoksulluğun televizyon haberlerindeki temsiline eğilen bu çalışmada, söz konusu temsil biçimleri ve bu temsil biçimlerinin neye ve kime hizmet ettikleri eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmada egemenliğin, eşitsizliğin ve toplumsal gücün inşası ve yeniden üretilmesi üzerine odaklanan eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Bir neoliberal söylemin “kaçınılmaz bir durum” ya da “olması gereken” bir durum olarak sunduğu yoksulluk aslında bir “eşitsizlik” durumudur. Sorunun “hayırseverlik” gibi yaklaşımlarla çözümü gerçekçi değildir.

Yoksulluk sorununun televizyon haberleri aracılığıyla kamuoyuna aktarılma biçimi, yoksulluğun nedenleri ve çözüm yöntemleri konusunda izleyicinin bakış açısını etkiler. Bu nedenle yoksulların haberlerdeki temsil biçimleri büyük önem taşır. Bu tespiti yapan geniş bir akademik literatür olduğu halde medyanın, sorunlu temsil biçimlerini ısrarla sürdürdüğü görülmektedir. Çalışmada incelenen televizyon kanallarının yoksullarla ilgili temsil biçimlerinin de genelde sorunlu ve yanlı olduğu görülmektedir. Bu yanlılık liberal yaklaşımın iddia ettiği gibi basitçe ortadan kaldırılabılır bir yanlılık değildir. Televizyon kanallarının çıkarlarının mevcut güç ve iktidar yapılarıyla bağlantılı olmasından kaynaklanan bir yanlılıktır. Siyasal/ekonomik güç ve iktidarla bağlantısı bulunan medya bu yapıların ideolojisini, değerlerini iletirken sistemin çıkarlarıyla ters düşen olguları görmezden gelmekte, çarpıtmakta, geri plana itmektedir (İnal 2005, 72).

Türkiye'nin en güçlü sermaye gruplarından birine ait olan *Kanal D*'nin yanlılığının neoliberal politikalarla ilişkili bir biçimde yapısal olduğu, *TRT 1* ve *Kanal 7*'nin yanlılığında yapısallık kadar hükümete yakınlıklarının da etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışmada ele alınan bir diğer kanal olan *Hayat TV* ise genelde yoksullardan yana tavır almıştır.

Kanal D, *TRT 1* ve *Kanal 7*'nin haberlerinde yoksulların ötekileştirilmesi, marjinalleştirilmesi, görünmez kılınmaları, yoksulların suçlanmaları ya da suçla ilişkilendirilmeleri, sorunlarının dramatize edilmesi, neoliberalizmin söylemlerine benzer bir biçimde yardımseverlik/hayırseverlik vurgusu yapılması, yoksulluğun kökeni ve yaygınlaşmasının yapısal nedenlerine yer verilmemesi saptanan temel sorunlu temsil biçimleridir.

Özetle yoksulluk ve yoksullar televizyon haberlerinde yeterince temsil edilmemektedir. Haberlerde genel politika meseleleri yerine yoksulların kişisel deneyimlerine odaklanılmaktadır. Yoksulluk tematik açıdan betimlenmeyip epizodik⁴ (olaysal) çerçeveye aktarılmıştır. Bu yaklaşım kaçınılmaz olarak haberlerin yanlı olmasına yol açmaktadır. Medyanın yoksullarla ilgili haberlerde sorunun toplumsal/politik bağlamı hakkında yeterince bilgi veremeyerek, yoksulluğun nedenlerinin üzerinde yeterince durmayarak, suçu yoksullara yükleyerek yoksulluk sorununu normalleştirmektedir. Bu durum ise yoksulluğun ancak toplumsal-politik bir sorun olarak ele alınıp çözülebileceğini öngören yaklaşımları engellemektedir.

Bu çalışmada sunulan argümanlar, televizyon haberlerinde yoksullar ile yoksulluğun eleştirel ve kapsamlı bir şekilde ele alınması konusunda oldukça karamsar bir tablo sunmaktadır. Bu nedenle televizyonlarda yoksulların temsil edilmesiyle ilgili sorunların düzeltilmesi için öneride bulunurken önemli bir ihtiyat payı bırakılmıştır.

Bu çerçevede yapılan öneriler şöyledir: Yoksulluk sorunu toplumun yeniden yapılanmasıyla birlikte doğru politikaların üretmesiyle azaltılabilir ya da ortadan kaldırılabilir. Her ne kadar yoksulluğa çözüm bulmak gibi bir görevleri olmasa da televizyon habercileri, sorunun çözümüyle ilgili politika değişiklikleri önermek, yoksulluk konusunda daha iyi ve daha etkili bir fikir alışverişi ortamı yaratmak gibi işlevleri yerine getirebilirler. Bu da ancak televizyon haberlerinde yoksulların yeterli ve doğru bir biçimde temsil edilmele-

•••

4 Epizodik çerçeveleme tekil olaylara, kurbanlara ve failere odaklanır. Bu nedenle parçalı bir anlatı sunar. Tematik çerçeveleme ise genel kanıtlara dayanır (Iyengar 1991, 13-14).

riyle, habercilerin yoksulluk sorununu politik bir sorun olarak ele almalarıyla ve yoksulluğun tarihsel süreçten koparılmadan gerçek nedenleriyle birlikte sunulmasıyla sağlanabilir. Televizyon habercileri, yoksulluk hakkındaki sorunlu politikaları eleştirme ve yoksulluk sorununa çözüm bulmaya çalışanlara destek oluşturma potansiyeline sahiptir.

Yoksulluk sorunu konusunda, kamu hizmeti yayıncılığı yapan *TRT* televizyonuna büyük görev düşmektedir. *TRT* kamu hizmeti yapan bir yayın kuruluşu olarak rolünü yeniden gözden geçirmeli, toplumun tüm kesimlerinin yayın kuruluşu olduğunu hatırlayarak yoksullar ve yoksullukla ilgili daha fazla habere yer vermelidir. Bu haberlerde yoksulluk sorunu tüm boyutlarıyla ele alınmalıdır. Mevcut yapı içerisinde ticari televizyonlarda yoksulluk sorununun yeterli bir şekilde işlenmesi beklenemez. Ancak *Kanal D* ve *Kanal 7* televizyonları da, yayıncılığın kamu hizmeti boyutu taşıdığını unutmamalıdır. Bu nedenle *Kanal D* ve *Kanal 7* de yoksulları haberleştirirken onların yaşadıklarını dramatikleştirmeden, yoksulları seyirlik hale getirmeden, onları ötekileştirmeden konuya yaklaşmalıdır.

Kaynakça

- Ahıska, Meltem ve Zafer Yenal. 2006. *Aradığımız Kişiyi Şu An Ulaşılamıyoruz: Türkiye’de Hayat Tarzı Temsilleri, 1980-2005*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Alankuş-Kural, Sevda. 1995. “Türkiye’de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili.” *Toplum ve Bilim*, No. 67: 76-108.
- Alankuş, Sevda. 2005. “İkinci Baskı İçin.” *Medya, Etik ve Hukuk*. 2. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Bağdadioğlu, Enis. 2003. “Yoksulluk Sınırı ve Asgari Ücret.” *Yoksulluk Sempozyumu Kitabı* içinde, 108-25, Cilt: 3. İstanbul: Deniz Feneri Yayınları.
- Baudrillard, Jean. 2011. *Simülasyon ve Simülarklar*. 6. Baskı, Çeviren Oğuz Adanır. Ankara: Doğubatu Yayınları.
- Bauman, Zygmunt. 1999. *Çalışma, Tüketim ve Yeni Yoksullar*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Bauman, Zygmunt. 2014. *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına Mıdır?* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Boratav, Korkut. 2005. “Yoksulluk Halleri.” *Cumhuriyet*, 21 Aralık 2005.
- Bourdieu, Pierre. 2000. *Televizyon Üzerine*. 2. Baskı. Çeviren Turhan Ilgaz. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Buğra, Ayşe. 2007. “Yoksulluk ve Sosyal Haklar.” *Tes-İş Dergisi*. Dosya: Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma: 75-80.
- Buğra, Ayşe. 2011. *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika*. 5. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bullock, Heather E., Karen Fraser Wyche ve Wendy R. Williams. 2001. “Media Images of the Poor.” *Journal of Social Issues* 57 (2): 229–46.
- Büyükkantarcıoğlu, S. Nalan, 2012, “Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Söylem Çözümlemesi ve Ötesi.” *Haber Eleştirmek* içinde, editör Ömer Özer, 161-97. Konya: Literatürk Yayınları.
- Candaş, Ayşen. 2010. “Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış.” *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Raporu*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Casey, Bernadette, Neil Casey, Ben Calvert, Liam French ve Justin Lewis. 2008. *Television Studies: The Key Concepts*. 2. Baskı. Londra: Routledge. Çelenk, Sevilay. 2005. *Televizyon, Temsil, Kültür*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Doğan, Eda. 2014. “Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi.” Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Yayın no: 2880. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Dursun, Çiler. 2001. *Televizyon Haberlerinde İdeoloji*. Ankara: İmge Yayınları.
- Erdoğan, İrfan ve Korkmaz Alemdar. 2001. “Televizyon: Dünyaya Açılan Pencere?”, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllığı* 1999. 169-97.
- Erdoğan, Necmi. 2002a. “Garibanların Dünyası: Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar.” *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* içinde, editör Necmi Erdoğan, 21-32. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınları.

- Erdoğan, Necmi. 2002b. “Ağır Çekim Yoksulluk.” *Yoksulluk Halleri: Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri* içinde, editör Necmi Erdoğan, 202-05. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.
- Ergül, Hakan, Emre Gökalp ve İncilay Cangöz. 2012. *Medya Ne ki.. Herşey Yalan!: Kent Yoksullarının Günlük Yaşamında Medya*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Europe in Figures. 2007. *Eurostat Yearbook 2006*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-CD-06-001>, erişim tarihi 15 Mart 2014.
- Fiske, John. 1987. *Television Culture*. Londra: Methuen.
- Gencil-Bek, Mine. 2004. “Türkiye’de Televizyon Haberciliği ve Tabloidleşme.” *İletişim Araştırmaları* 2 (1): 9-38.
- Golding, Peter ve Sue Middleton. 1982. *Images of Welfare: Pressand Public Attitudes to Poverty*. Oxford: Martin Robertson.
- Gökalp, Emre, Hakan Ergül ve İncilay Cangöz. 2010. “Türkiye’de Yoksulluğun ve Yoksulların Ana Akım Basında Temsili.” *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13 (1): 145-82.
- Gürkan-Pazarıcı, Nilgün. 2005. “Türkiye’de Gazetecilerin “Gözlükler/Medyanın Dönüşmeyen Kodları.” *Medya ve Toplum* içinde, derleyen Sevdal Alankuş, 149-67. 2. Baskı. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Hall, Stuart. 1994. “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü.” *Medya İktidar İdeoloji* içinde, derleyen ve çeviren Mehmet Küçük, 57-103. Ankara: Ark Yayınları.
- Hall, Stuart. 1997. “The Work Of Representantion.” *Representantion: Cultural Representantion and Signifying Practices* içinde, derleyen Stuart Hall, 13-74. Londra: Sage Publications.
- Hartley, John. 1987. *Understanding News*. Londra, New York: Methuan.
- Hartley, John. 1994. “Representation.” *Key Concepts in Communication and Cultural Studies* içinde. 2. Baskı. Londra: Routledge.
- Hartley, John. 2002. *Communication, Cultural and Media Studies*. London: Routledge.
- Herman, Edward S. ve Naom Chomsky, 2006. *Rızanın İmalatı/Kitle Medyasının Ekonomi Politikliği*. İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Houtart, François. 2005. “Neoliberalism and Poverty.” *Inside The Crusader Fortress* içinde, editör Ken Coates, 52-58. Nottingham: The Spokesman.
- Iyengar, Shanto. 1991. *Is Anyone Responsible: How Television Frames Political Issues*. Chicago: The University of Chicago Press.
- İnal, M. Ayşe. 1996. *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.
- İnal, Ayşe. 2005. “Medyanın Etkisi Sorunsalına Başka Bir Bakış.” *Medya ve Toplum* içinde, editör Sevdal Alankuş, 65-80. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Kesgin, Bedrettin. 2011. “Çalışma Yaşamında Değişen Yoksulluk: Çalışan Yoksullar.” *İş Ahlakı Dergisi*, 4 (7): 65-75.
- Lister, Ruth. 2004. *Poverty*. Cambridge: Polity Press.
- Mütevellioğlu, Nergis ve Sayım Işık. 2009. “Türkiye Emek Piyasasında Neoliberal Dönüşüm.” *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye’de Neoliberal Dönüşüm* içinde, derleyenler Nergis Mütevellioğlu ve Sinan Sönmez, 159-204. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- O'Sullivan, Tim, Brian Dutton, ve Philip Rayner. 1998. *Studying The Media*. 2. Baskı. Londra: Arnold.
- Oxfam. 2014. "Working For The Few." 178 Oxfam Briefing Paper–Summary, <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp-working-for-few-political-capture-economic-inequality-200114-summ-en.pdf>, erişim Tarihi: 18 Mart 2014.
- Özer, Ömer. 2009. *Eleştirel Haber Çözümlemeleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Pogge, Thomas. 2006. *Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları*. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Postman, Neil. 1994. *Televizyon Öldüren Eğlence*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Reutter, Linda I., Gerry Veenstra, Miriam J. Stewart, Dennis Raphael, Rhonda Love, Edward Makwarimba ve Susan Mc Murray. 2006. "Public Attributions for Poverty in Canada." *The Canadian Review of Sociology and Anthropology* 43 (1): 1-22.
- Royce, Edward. 2008. *Poverty and Power: The Problem of Structural Inequality*. New York, Toronto: Rowman and Littlefield Publishers.
- Sancar, Serpil. 1997. *İdeolojinin Serüveni*. Ankara: İmge Yayınları.
- Tekeli, İlhan. 2003. "Yoksulluğu Düşünme Biçimimiz Samimiyet Sınavını Geçebilir Mi?" *Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokyomu-Yoksulluk, Kent Yoksulluğu ve Planlama* içinde, 37-45. Ankara: TMMOB Yayınları.
- van Dijk, Teun A. 1988a. *News as Discourse*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publication.
- van Dijk, Teun A. 1988b. *News Analysis: Case Studies of International and National News in the Press* *News Analysis*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publication.
- van Dijk, Teun A. 1998. "Opinions and Ideologies in the Press." *Approaches to Media Discourse* içinde, derleyenler Allan Bell ve Peter Garrett, 21-63. Oxford: Blackwell.
- van Dijk, Teun A. 1999. "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları." *Medya, İktidar, İdeoloji* içinde, derleyen ve çeviren Mehmet Küçük, 331-95. Ankara: Ark Yayınları.
- van Dijk, Teun A. 2000. *New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach*. *Ethnic Minorities and the Media*, editör Simon Cottle ve Milton Keynes. UK: Open University Press.
- van Dijk, Teun A. 2001. "Critical Discourse Analysis." *Handbook of Discourse Analysis*, editörler Deborah Tannen, Heidi E. Hamilton ve Deborah Schiffrin. Oxford: Blackwell Publishers.
- van Dijk, Teun A. 2007. "Medya İçerikleri, Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler arası Çözümlemesi." *Medya Metinlerini Çözümlemek* içinde, derleyenler Gülseren Sendur Atabek ve Ümit Atabek, 164-176. Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- Yaşar, Yavuz ve Gülbiye Yenimahalleli-Yaşar. 2012. "Neoliberal Küreselleşme ve Sosyal Politikada Dönüşüm." *Mülkiye Dergisi* 36: 63-92.